

Krzysztof Filipow

"Kde domov můj, kde domov můj?" : czechosłowaccy i polscy żołnierze dekorowani w czasie II wojnie światowej

Niepodległość i Pamięć 24/2 (58), 137-150

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Krzysztof Filipow

Uniwersytet w Białymstoku

„Kde domov můj, kde domov můj?”. Czechosłowaccy i polscy żołnierze dekorowani w czasie II wojny światowej

Słowa kluczowe

II wojna światowa, ordery i odznaczenia polskie i czechosłowackie, żołnierze dekorowani, stosunki polsko-czechosłowackie

Streszczenie

Już przed wybuchem wojny utworzono w Polsce Legion Czecho-Słowacki do walki z Niemcami i nawiązano współpracę wywiadowczą na emigracji. Zaowocowało to nieudaną próbą utworzenia odznaczenia, którym chciano dekorować Słowaków i Czechów. Dekorowano żołnierzy czechosłowackich polskimi orderami i odznaczeniami. Wśród pierwszych odznaczonych Krzyżem Walecznych było 17 żołnierzy wojska czechosłowackiego na wychodźstwie z gen. Lvem Prchalą i ppłk. Ludvikiem Swobodą na czele. Ponadto odznaczonych zostało 16 oficerów i 36 szeregowych lotnictwa czeskiego. Do końca września 1944 r. w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie nadano Czechom i Słowakom 87 Krzyży Walecznych za męstwo i zasługi bojowe położone na polu bitwy.

W czasie II wojny światowej obywatelom Republiki Czechosłowackiej przyznano jedynie 12 Orderów Odrodzenia Polski od I do IV klasy. Byli to w większości wojskowi. W ramach rewanżu również Polacy otrzymywali czechosłowackie ordery i odznaczenia. Istniały różne powody przyznawania tych wyróżnień, zarówno polityczne, jak i *sensu stricto* wojskowe. Polscy żołnierze (generałowie, oficerowie i niższe stopnie) ordery i odznaczenia otrzymywali od czechosłowackiego rządu na uchodźstwie w okresie dobrej współpracy i wspólnej walki z Niemcami, w latach 1939–1942, kiedy prowadzono rozmowy o Konfederacji Polsko-Czechosłowackiej po zakończeniu II wojny światowej.

Dekorowanie orderami i odznaczeniami obywateli państw obcych zawsze było uznanym elementem protokołu dyplomatycznego. Tak było zarówno w przeszłości, jak i w XX wieku. Odmienne przedstawiała się sytuacja w okresach konfliktów wojennych. Zakres dekoracji, jak i stopień wyróżnienia zależał od wzajemnych relacji oraz wspólnej walki z wrogiem. Potrafił też łączyć zwaśnione strony, które znalazły się na wspólnym froncie walki z nieprzyjacielem. To samo dotyczyło stosunków polsko-czechosłowackich w czasie II wojny światowej.

Krzyż Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 roku

Historia Legionu Czecho-Słowackiego podczas wojny polsko-niemieckiej w 1939 roku doczekała się już kilka istotnych opracowań¹. Brak jednak pełnej monografii Legionu, przedstawiającej jego wojenne dzieje oraz szczegółową historię powstania. Zupełnie zaś nieznany jest projekt utworzenia na emigracji Krzyża Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce².

Przegrana kampania wrześniowa 1939 roku zmusiła od utworzenia nowego rządu i urzędu prezydenta poza granicami kraju, który pozostawał pod okupacją niemiecką i sowiecką. Na emigracji odtworzono Wojsko Polskie oraz wszystkie instytucje rządowe państwa polskiego. Jednym z instrumentów jej działalności było m.in. tworzenie i nadawanie orderów i odznaczeń.

Pierwszym z nowo projektowanych odznaczeń pamiątkowych Rządu Polskiego na Uchodźstwie był Krzyż Pamiątkowy Legionu Czecho-

¹ A. Konieczny, *Pozor, pozor. Legion Czechosłowacki w Polsce*, Katowice 1989; R. Kopecky, *Ceskoslovensky oboj w Polsku w 1939 r.*, Rotterdam 1958; W. Szota, *Z dziejów legionu czechosłowackiego w Polsce*, [w:] *Polsko-czechosłowackie braterstwo broni 1939–1945*, Warszawa 1960; P. Wandycz, *Legion Czechosłowacki w Polsce w roku 1939*, [w:] *Polska a zagranica*, Paryż 1986.

² A. Suchcitz, *Odznaka pamiątkowa legionu czechosłowackiego w Polsce w 1939 r.*, „Muzealnictwo Wojskowe” nr 5, Warszawa 2000; K. Filipow, *Krzyż Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 r.*, „Biuletyn Numizmatyczny”, Warszawa 2005, nr 4; idem, *Kříž československé legie v polsku v roce 1939*, Bratislava–Smolník 2006, „Numizmatika”, r. 21; idem, *Čs. Významienání udělená polákům za 2. Světové války*, *Signum*. Zpravodaj Klubu Faleristů v Brně 2015, t. 12, s. 578–580.

-Słowackiego w Polsce w 1939 roku. Prezydent Rzeczypospolitej prof. Ignacy Mościcki 3 września 1939 roku wydał dekret, który stanowił: „W obliczu napaści śmiertelnego wroga wszystkich narodów słowiańskich na Rzeczypospolitą Polską i w zrozumieniu wielkiej tragedii Narodów Czeskiego i Słowackiego ujarzmionych przez okupację niemiecką, ażeby dać tym Narodom możliwość wyzwolenia się własnym czynem zbrojnym, tworzy się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Legiony Czeski i Słowacki. (...) Legiony wejdą w skład Armii Polskiej i podlegać będą Naczelnemu Dowództwu, co w niczym nie ma umniejszyć ich odrębności narodowej”³.

Do Legionu mogli też wstępować Słowacy i Czesi, jak też obywatele Polski. Dowódcą tej międzynarodowej formacji wojskowej mianowano gen. broni Lva Prchalę (1892–1965). Gen. Prchala już w dniu wybuchu wojny (1 września 1939 r.), w piśmie do prezydenta, dziękując za umożliwienie walki z Niemcami przy „boku braterskiej Armii Polskiej”, życzył „dzielnej i bohaterskiej Armii Polskiej w walce jak największe powodzenie i sławne zwycięstwo”⁴.

Nowa formacja – Legion Czecho-Słowacki, tworzony był w Leśnej (rejon Baranowicz) na Polesiu. Wojskowo podlegał dowódcy Okręgu Korpusu IX (Brześć nad Bugiem), gen. brygady Franciszkowi Kleebergowi. Legion liczył 960 żołnierzy (oficerów i szeregowych). Był brygadą dwubatalionową z dywizjonem artylerii. W jej skład wchodziła także eskadra lotnicza. Dowódcą tego zgrupowania w Leśnej został ppłk Ludvik Svoboda. On też 11 września 1939 roku przeprowadził ewakuację Legionu pod Tarnopol. Tam większość żołnierzy Legionu Czecho-Słowackiego została zagarnięta przez Armię Czerwoną, która łamiąc prawo międzynarodowe zajęła i okupowała wschodnie tereny państwa polskiego. Część żołnierzy Legionu, pod przewodnictwem gen. Lva Prchali przedostała się poprzez Rumunię do Francji.

We Francji, gdzie odtworzono struktury administracyjne Polski na emigracji, powstała myśl upamiętnienia roli Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce. W listopadzie 1939 roku gen. dywizji Władysław

³ Instytut Polski i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie (dalej: IPMS), sygn. A.48.1/N/9).

⁴ IPMS, Londyn, sygn. A.48.1/N/10.

Sikorski – premier rządu i Naczelny Wódz zaproponował utworzenie nowego odznaczenia pamiątkowego. Na list gen. W. Sikorskiego, gen. L. Prchala, były dowódca Legionu przedstawił wniosek o „nadanie odznaki pamiątkowej dla członków b. legionu czeskiego w Polsce oraz wnioski na odznaczenie żołnierzy Legionu Krzyżem Walecznych”⁵.

Można domniemywać, że zamysł utworzenia odznaczenia był w pierwotnej fazie projektu. Wynikało to z listu gen. L. Prchali o przesłaniu projektu „na nadanie i formę odznaki pamiątkowej Legionu Czechów w Polsce”.

Sam projekt precyzował kształt nowego odznaczenia w formie krzyża – symbolu „bolesnych chwil” i „cnót wojskowych”. Krzyż był w typie krzyża jerozolimskiego. W jego środku umieszczono orła polskiego w typie piastowskim jako „godło państwa, w którym była tworzona legia”. Pomiędzy ramionami krzyża umieszczono skrzyżowane miecze „(...) jako symbol współpracy wojskowej”. Za symbol krajów słowiańskich uważano wieniec z liści kwiatów lipowych, który przepłata ramiona krzyża. Jak pisano w projekcie: „Na rewersie odznaki w środku krzyża wyryte litery początkowe narodu czeskiego i słowackiego z napisem pamiątkowym: »Legia Czechosłowacka w Polsce w 1939«”. „Wstążka odznaki o barwach powtarzających się na przemian prążków czerwonych i białych jako barwy państwa polskiego – z wąskim niebieskim prążkiem z państwowych barw czesko-słowackich”⁶.

Planowano wykonać krzyż z brązu, a godło państwa z białego metalu (srebro?). Zakładano także, że ilość zamówionych sztuk będzie wynosić 1200 egzemplarzy. Brak jest projektu zaproponowanego przez gen. L. Prchalę. Być może powstał jakiś szkic. Istnieje jednak kolorowa wersja odznaczenia wykonana już przez polską stronę w Paryżu, przez kpt. Jerzego Pacewicza. Przygotowany przez Polaków projekt nowego odznaczenia datowany jest na 18 grudnia 1939 roku. Miało to być nowe odznaczenie państwowe Rządu Polskiego na Uchodźstwie przeznaczone dla żołnierzy Legionu Czecho-Słowackiego, a więc generalnie być miało nadawane obywatelom obcego państwa.

⁵ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

⁶ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

Wstążka odznaczeniowa w zasadzie odpowiadała pierwotnemu projektowi. W założeniu miały to być równej wielkości paski biało-czerwono-białe, podzielone prążkiem niebieskim i znów biało-czerwono-białe, prążek niebieski, biało-czerwono-białe.

Projekt rysunkowy kpt. Jerzego Pacewicza przedstawiony został premierowi rządu i Naczelnemu Wodzowi gen. Władysławowi Sikorskiemu. Premier zaakceptował projekt odznaczenia i na przedstawionym mu rysunku własnoręcznie napisał: „Zatwierdzam /18/12/39 Sikorski”. Sprawa nabrała tempa, ponieważ już 29 stycznia 1940 roku gen. bryg. Marian Kukiel, zastępca ministra spraw wojskowych, meldował Naczelnemu Wodzowi, że poleca się „wydobyć z pod sukna sprawę medalu dla Legionu czecho-słowack[iego]. Wydobyć sprawę odznaczeń dla Legionu Prchali”⁷.

Gen. bryg. Marian Kukiel, wiceminister spraw wojskowych 5 lutego 1940 roku powiadomił gen. Lva Prchalę, iż premier rządu zatwierdził wzór odznaczenia i poprosił go o przysłanie wniosków odznaczeniowych⁸. Ten szybko skontaktował się z kierownictwem szefostwa Spraw Wojskowych Czechosłowackiego Komitetu Narodowego w Paryżu. Na czele Komitetu stał prezydent Eduard Beneš. Kierownikiem działu wojskowego był gen. Sergej Ingr, były dowódca IV Korpusu Armii Czechosłowackiej do 1938 roku. Istotnym faktem były złe relacje pomiędzy prezydentem Eduardem Beneszem a gen. Lvem Prchalą. Prezydent Czechosłowacji uważał postawę swego adwersarza, gen. L. Prchali za skrajnie propolską. To powodowało, że inicjatywa gen. Prchali uważana była za opozycyjną do linii politycznej prezydenta republiki.

Były dowódca Legionu Czecho-Słowackiego prosił emigracyjne władze czechosłowackie o sporządzenie wykazu byłych żołnierzy Legionu, będących w służbie Armii Czechosłowackiej we Francji. Chciał także, aby ów wykaz przesłać bezpośrednio do polskiego ministerstwa spraw wojskowych. Gen. L. Prchala prosił również o informacje o żołnierzach Legionu, którzy przebywali w niewoli sowieckiej i niemieckiej, aby przesyłać na nich także wnioski odznaczeniowe.

W tym czasie gen. L. Prchala korespondował z gen. M. Kukielem, informował go o listach wymienianych z kierownictwem działu

⁷ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

⁸ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

wojskowego Czechosłowackiego Komitetu Narodowego. Zobowiązywał się także przesłać polskim władzom wnioski odznaczeniowe byłych żołnierzy Legionu, którzy nie byli wcieleni do Czechosłowackich Sił Zbrojnych na Wychodźstwie. Listę taką sporządził i przesłał 19 marca 1940 roku. Zawierała ona nazwiska 5 Słowaków i Czechów, a także nazwiska 6 Polaków współpracujących z Legionem Czecho-Słowackim⁹.

Od tego momentu utworzenie nowego odznaczenia utknęło w miejscu. Kampania francuska 1940 roku i szybkie pokonanie Francji przez Niemców odsunęła w niebyt sprawę Krzyża Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 roku. Mimo że oba rządy znalazły się na wychodźstwie w Anglii, idea ta już nie odżyła. Zniknęła szansa na upamiętnienie symbolicznego wspólnego braterstwa broni obu armii na polach II wojny światowej.

Nie zakończyło to jednak sprawy nagradzania byłych żołnierzy Legionu Czecho-Słowackiego przez władze polskie. Gen. Lev Prchala opracował odpowiednie wnioski i wiosną 1940 roku przesłał je wiceministrowi spraw wojskowych gen. Marianowi Kukielowi, ten zaś przedstawił je Naczelnemu Wodzowi, dodając też wniosek dotyczący wyróżnienia byłego dowódcy Legionu gen. Lva Prchali. Odbyło się to w maju 1940 roku, a proponowanym wyróżnieniem było polskie odznaczenie – Krzyż Walecznych.

Równoległe do szefa Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza płk. dypl. Tadeusza Wasilewskiego wpłynęła lista dotycząca odznaczenia Słowaków i Czechów, byłych żołnierzy Legionu. Gen. M. Kukiel proponował wyróżnić gen. L. Prchalę Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta (III klasa). Uzasadniał to, iż „swą akcją propolską prowadził i prowadzi nadal wbrew partii politycznej Benesa, za co jest mocno tępony w kraju Czechów”¹⁰.

Doprowadziło to do obfitej korespondencji w polskim Ministerstwie Spraw Wojskowych. Ppłk dypl. Ignacy Banach, szef Wydziału IV (Studiów) Oddziału II Sztabu Naczelnego Wodza pisał m.in., że dekoracja gen. Prchali i jego oficerów ma „charakter wybitnie polityczny, tym bardziej, że proponowane odznaczenie w większości swej

⁹ IPMS, Londyn, sygn. A/XII.85/128.

¹⁰ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

nie dotyczą zasług wojskowych i bojowych”. Podnosił także fakt, że gen. L. Prchala stał „w bardzo ostrej opozycji w stosunku do Benesza i Komitetu. W swej akcji operacyjnej szuka oparcia między innymi w stosunku z Polską. W tych warunkach odznaczenie przez Rząd RP gen. Prchali” Orderem Polonia Restituta miałooby wyraźny posmak polityczny wobec Benesza i Komitetu¹¹.

Uważano, że sprawę odznaczeń należy uzgodnić z polskim ministerstwem spraw zagranicznych, gdyż Czesi uważali, że strona polska popiera „akcję opozycyjną wśród emigracji czeskiej”¹². Podkreślono, że nie ma zastrzeżeń co do listy Słowaków i Czechów proponowanych do wyróżnienia. Uważano jednocześnie, że gen. L. Prchalę należy odznaczyć Orderem Odrodzenia Polski (II klasa). Definitywnie sprawę odznaczenia byłych żołnierzy Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 roku załatwiono 26 maja 1941 roku. Wówczas to Naczelnny Wódz i premier rządu gen. Władysław Sikorski odznaczył polskimi wyróżnieniami 17 żołnierzy Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce Krzyżem Walecznych. Na czele listy byli gen. L. Prchala i ppłk L. Svoboda¹³.

Poza tym odznaczono pośmiertnie: wachmistrza Antoninna Leskotę, bł. p. plut. aspiranta Josefa Grunbauma. Krzyże Walecznych otrzymali ponadto: mjr SG Zdenek Sladeczek i Frantisek Klvana, kpt. SG art. Frantisek Mastalir i kpt. SG piech. Cyril Novak, Jaromir Petzold, kpt. żand. Frantisek Divoky, ppor. piech. Otto Prochazka, wachmistrzowie: Frantisek Kalab, Jaroslav Kamarad, Josef Chrudimsky, Frantisek Herodes, kapral Karel Capek i szeregowy Antonin Spacil.

Żołnierze polscy wyróżnieni czechosłowackimi orderami i odznaczeniami podczas II wojny światowej

Próby utworzenia nowego odznaczenia, którym miano dekorować Słowaków i Czechów nie powiodły się. Dekorowano więc żołnierzy czechosłowackich polskimi orderami i odznaczeniami. Wśród pierw-

¹¹ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

¹² IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

¹³ IPMS, Londyn, sygn. A.XII.85/128.

szych odznaczonych Krzyżem Walecznych było 17 żołnierzy wojska czechosłowackiego na wychodźstwie z gen. Lvem Prchalą i ppłk. Ludvikiem Swobodą na czele. Byli oni odznaczeni Krzyżem Walecznych – po raz pierwszy.

Ponadto odznaczonych zostało 16 oficerów i 36 szeregowych lotnictwa czeskiego. Wśród odznaczonych Krzyżem Walecznych znalazła się także kobieta – Wiera Szathmary – żona ambasadora Słowacji w Warszawie Ladislava.

Do końca września 1944 roku w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie nadano Czechom i Słowakom 87 Krzyży Walecznych za męstwo i zasługi bojowe położone na polu bitwy.

Nie szafowano orderami cywilnymi, którymi w czasie II wojny światowej dekorowano obywateli Republiki Czechosłowackiej. Przyznano jedynie 12 Orderów Odrodzenia Polski od I do IV klasy. Odznaczeni nimi zostali w większości wojskowi. Krzyż Wielki Orderu Polonia Restituta otrzymali jedynie gen. dyw. Sergiej Ingr oraz jedyny cywil – dr Juraj Slavik, ostatni ambasador Czechosłowacji w Warszawie, współtwórca Legionu Czecho-Słowackiego w 1939 roku. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą (II klasa) wyróżniono gen. dyw. Rudolfa Viesta i gen. bryg. Bohusa Mirosława i Jaroslava Znamenacka. Krzyże Komandorskie (III klasa) otrzymali: płk SG: Stanislav Bosy, Frantisek Moravec, Prokop Kumpost oraz ppłk SG Oldrich Tichy i Frantisek Halla. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (IV klasa) dekorowano mjr. Josefa Bartika i mjr. Aleksandra Tritschera¹⁴.

W ramach rewanżu również Polacy otrzymywali czechosłowackie orderzy i odznaczenia.

Powody przyznania tych wyróżnień były różne i dotyczyły też różnorodnych przyczyn, zarówno politycznych jak i *sensu stricto* wojskowych. Polscy żołnierze (generałowie, oficerowie i niższe stopnie) orderzy i odznaczenia otrzymywali od czechosłowackiego rządu na uchodźstwie w okresie dobrej współpracy i wspólnej walki z Niemcami. Dotyczy to okresu lat 1939–1942, kiedy to jeszcze prowadzono rozmowy polityczne o Konfederacji Polsko-Czechosłowackiej po zakończeniu II wojny światowej.

¹⁴ IPMS, A.XII. 85/128.

Nadania wyróżnień dotyczyły odznaczeń wojennych, a nie cywilnych. Były to Order Białego Lwa (różnych klas) Czechosłowackiego Krzyża Walecznych 1939 oraz Czechosłowackiego Medalu Za Dzielność¹⁵.

Wśród odznaczonych Polaków znaleźli się wybitni wojskowi, dowódcy różnego szczebla oraz podoficerowie i szeregowi żołnierze Wojska Polskiego. Reprezentowali zarówno ministerstwo obrony narodowej, Sztab Główny, jak i formacje wojskowe. Jedną z nich była m.in. Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich, w ramach której walczył w Libii, osiemsetosobowy 11. Batalion Czechosłowacki – Wschód ppłk. Karela Klapalka.

O formacji tej dosyć dobitnie wyraził się gen. Stanisław Kopański, ówczesny dowódca Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich, któremu podlegał batalion czechosłowacki:

Batalion czeski poznałem pobieżnie już przedtem, gdy przejmował od nas strzeżenie jeńców pod Aleksandrią. (...) Obecnie przyjrzałem się batalionowi dokładnie. Żołnierz był tam raczej starszy wiekiem. Względnie znaczny procent stanowili Żydzi czescy oraz Czesi z Wołynia polskiego. Dowódcą był pułkownik Karel Klapalek, zastępcą podpułkownik Strzelka, obaj dobrzy oficerowie. Adiutantem, a właściwie szefem sztabu batalionu był zdolny i energiczny kapitan Hak. Na razie wobec braku zaprawy wojennej batalionu kazałem, by Czechom w patrolowaniu przedpola pomagały: na południu – 3 batalion, a na północy – 1 batalion (odwodowy)¹⁶.

Dziesięciu czechosłowackich żołnierzy walczących u boku Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich w Tobruku udekorowano Krzyżem Walecznych. Krzyż otrzymali: płk Karol Klapalek, npor. Władysław Snidal, npor. Jan Pazderka, por. Edward De Lorme, por. Arnost Klein, plut. Robert Sedlacek, kpr. Antoni Habazt, st. strz. Józef Kmosek, strz. Włodzimierz Chalupa oraz strz. Franciszek Bajgar¹⁷.

Pierwsza fala wyróżnień czechosłowackich dla oficerów Wojska Polskiego dotyczyła oficerów wyższych. Wynikało to ze ścisłej współ-

¹⁵ L. Sukeník, V. Novotný, *Československá vyznamenání 1918–1948*, cz. 1, Hodonin 1973, k 2.

¹⁶ S. Kopański, *Wspomnienia wojenne 1939–1946*, Londyn 1972, s. 141.

¹⁷ IPMS, A.XII. 85/128.

pracy wojskowej na wysokim szczeblu. W 1941 roku Krzyżem Wielkim Orderu Białego Lwa odznaczono Naczelnego Wodza i premiera rządu polskiego na uchodźstwie gen. broni Władysława Sikorskiego oraz zastępcę prezydenta Rzeczypospolitej Polski gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego. Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą (II klasa) odznaczono zaś najbliższych współpracowników Naczelnego Wodza: gen. dywizji dr. Mariana Kukiela, gen. brygady dr. Izzydora Modelskiego i gen. bryg. Tadeusza Klimeckiego¹⁸.

Krzyżem Komandorskim (III klasa) odznaczono grupę oficerów związanych z wywiadem, pracujących na różnych stanowiskach w sztabie i ministerstwie obrony narodowej. Byli to podpułkownicy dyplomowani: Stanisław Gano (późniejszy generał), Andrzej Marecki, Leon Mitkewicz (późniejszy generał) i mjr dypl. Tadeusz Szumowski.

Krzyżem Oficerskim (IV klasa) wyróżniono też oficerów wywiadu, mjr. dypl. Bogusława Gorgolewskiego i mjr. dypl. Stanisława Kuniczaka.

Osobna fala nadań czechosłowackich dotyczyła roku 1942 i była związana z walkami o Tobruk w Libii (1941). Czechosłowacki Krzyż Walecznych 1939 otrzymali żołnierze Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich, którzy walczyli na libijskich piaskach pustyni wspólnie z Czechami i Słowakami. Nazywano ich popularnie „Szczurami Tobruku”. Odznaczono dowódcę brygady gen. bryg. Stanisława Kopańskiego, dowódców batalionów, służb itp. Wśród 15 odznaczonych był 1 generał, 1 pułkownik, 3 podpułkowników, 2 majorów, 1 kapitan, 1 porucznik, 1 podporucznik i 5 podoficerów. Byli to, oprócz wspomnianego gen. bryg. Stanisława Kopańskiego, dowódcy brygady, płk Walenty Peszek – zastępca dowódcy SBSK, ppłk dypl. Jerzy Zaremba – szef sztabu, mjr int. Wilhelm Roland – intendent brygady, ppłk Stanisław Gliwicz, ppłk Józef Sokół, por. Stanisław Orłowski, mjr dr Michał Bereza – lekarz, kpt dr Jerzy Konarek – lekarz, ppor. Paulo – oficer łącznikowy. Wśród podoficerów Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich Medalem Za Waleczność dekorowano: plut. Władysława Krupę, kpr. Tadeusza Krasonia, st. szer. Zygmunta Pajckiego, szer. Aleksandra Marcybala oraz szer. Felicjana Gogolewskiego. Decyzja o przyznaniu wyróżnień zapadła w Londynie 12 września 1942 roku. Wszyscy otrzymali odznaczenie za czyny bojowe w północnej Afryce.

¹⁸ IPMS, Pismo Szefa Kancelarii Prezydenta RP z 17 lipca 1941 r.

Niższym wyróżnieniem wojskowym, które przyznano żołnierzom Samodzielnej Brygady Karpackiej za walki w obronie Tobruku był Czechosłowacki Medal Za Waleczność. Udekorowano nim pięciu podoficerów Brygady. Byli to: plutonowy – Władysław Krupa, kapral – Tadeusz Krasoń, starszy szeregowy – Zygmunt Pujecki i dwóch szeregowych żołnierzy – Aleksander Marcybal i Felicjan Gogolewski.

Jak na otrzymane podczas II wojny światowej odznaczenia państw obcych przez żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych nie była to liczba imponująca. Ale nie były też po 1942 roku zbyt dobre stosunki polsko-czechosłowackie. Zamarła idea Konfederacji Polsko-Czechosłowackiej. Zmieniło się też nastawienie Eduarda Benesa i Władysława Sikorskiego do problemu postępowania wobec Związku Radzieckiego i jego wodza Józefa Stalina. Drogi obu krajów i ich rządów na uchodźstwie powoli, lecz systematycznie się rozchodziły.

Krzysztof Filipow

Bibliografia

Źródła

Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum Gen. Sikorskiego w Londynie (IPMS, Londyn)

sygn. A.48.I/N/9

sygn. A.48.I/N/10

sygn. A.XII.85/128

Opracowania

Filipow K., *Krzyż Legionu Czecho-Słowackiego w Polsce w 1939 r.*, „Biuletyn Numizmatyczny”, Warszawa 2005, nr 4.

Filipow K., *Křiž československej legie v Pol'sku v roku 1939*, Bratislava–Smolnik 2006, „Numizmatika”, R. 21.

Filipow K., *Čs. vyznamienání udělená Polákům za 2. Světové války*, Signum. Zpravodaj Klubu Faleristů v Brně 2015, t. 12.

Sukeník L., Novotný V., *Československá vyznamenání 1918–1948*, cz. 1, Hodonin 1973.

Konieczny A., *Pozor, pozor; Legion Czechosłowacki w Polsce*, Katowice 1989.

Kopański S., *Wspomnienia wojenne 1939–1946*, Londyn 1972.

Kopecky, R., *Ceskoslovensky oboj w Polsku w 1939 r.*, Rotterdam 1958.

Suchcitz, A., *Odnaka pamiątkowa Legionu Czechosłowackiego w Polsce w 1939 r.*, „Muzealnictwo Wojskowe” nr 5, Warszawa 2000.

Szota W., *Z dziejów legionu czechosłowackiego w Polsce*, [w:] *Polsko-czechosłowackie braterstwo broni 1939–1945*, Warszawa 1960.

Wandycz, P., *Legion Czechosłowacki w Polsce w roku 1939*, [w:] *Polska a zagranica*, Paryż 1968.

Kde domov můj, kde domov můj? Czechoslovak and Polish Soldiers Honored During the World War II

Keywords

Second World War, Polish and Czechoslovak orders and decorations, decorated soldiers, Polish-Czechoslovak relations

Summary

Before the outbreak of the war, the Czechoslovak Legion was set up in Poland to fight the Germans, and the intelligence cooperation was established abroad. This resulted in an unsuccessful attempt to create a decoration that was meant to for the Slovaks and Czechs. Czechoslovak soldiers were decorated with Polish orders and decorations. Among the first awarded with the Cross of Valor were 17 soldiers of the Czechoslovak Army in exile headed by Gen. Lev Prchala and Lt. -Col. Ludvik Swoboda.

In addition, 16 officers and 36 Czech aviators were decorated. By the end of Sept. 1944, in the Polish Armed Forces of the West, 87 Crosses of Valor were presented to Czechs and Slovaks for their bravery and merits on the battlefield in the West.

During World War II citizens of the Czechoslovak Republic were granted only 12 Orders of the Restoration of Poland from 1st to 4th class. They were mostly soldiers. As a return, Poles also received Czechoslovak orders and decorations. There were different reasons for presenting these awards, both political and military. Polish soldiers (generals, officers, and lower grades) received orders and decorations from the Czechoslovak government in exile during a period of joint cooperation and struggle with Germany; between 1939–1942, when the talks on the Polish-Czechoslovak Confederacy were held after the end of World War II.

„Kde domov můj, kde domov můj?” [Wo ist meine Heimat, wo ist meine Heimat?]. Tschechische und polnische Soldaten, die während des II. Weltkrieges ausgezeichnet wurden

Schlüsselworte

II. Weltkrieg, polnische und tschechische Orden und Auszeichnungen, Soldaten, die ausgezeichnet waren, polnisch-tschechische Beziehungen

Zusammenfassung

Bereits vor dem Kriegsausbruch wurde in Polen eine tschechisch-slowakische Legion für den Kampf gegen die Deutschen ins Leben gerufen und Zusammenarbeit im Bereich des Nachrichtendienstes im Exil aufgenommen. Dies fruchtete in einem misslungenen Versuch, eine Auszeichnung zu schaffen, die man Slowaken und Tschechen verleihen wollte. Tschechische Soldaten waren mit polnischen Orden und Auszeichnungen geehrt. Unter den ersten, die mit dem Tapferkeitskreuz ausgezeichnet waren, gab es 17 Soldaten der tschechischen Armee im Exil mit General Lev Prchala und Oberstleutnant Ludvik Swoboda an der Spitze. Darüber hinaus wurden 16 Offiziere und 36 Soldaten der tschechischen Luftwaffe ausgezeichnet. Bis Ende September 1944 wurden in den Polnischen Streitkräften im Westen Tschechen und Slowaken 87 Tapferkeitskreuze für Mut und Kampfverdienste auf dem Schlachtfeld verliehen.

Während des II. Weltkrieges wurden den Staatsbürgern der Tschechischen Republik lediglich 12 Orden Polonia Restituta ab der 1. bis zur 4. Klasse verliehen. Meistens waren das gewöhnliche Soldaten. Als Revanche erhielten auch Polen tschechische Orden und Auszeichnungen. Es gab verschiedene Gründe, diese Auszeichnungen zu verleihen, sowohl politische als auch *sensu stricto* militärische. Polnische Soldaten (Generale, Offiziere und niedrigere Grade) erhielten Orden und Auszeichnungen von der tschechischen Regierung im Exil in der Zeit einer guten Zusammenarbeit und des gemeinsamen Kampfes gegen Deutsche in den Jahren 1939–1942, als es Verhandlungen über Polnisch-Tschechoslowakische Konföderation nach dem Ende des II. Weltkrieges geführt wurden.

«Где домов мой, где домов мой?». Солдаты из Чехословакии и Польши награжденные во время II Мировой Войны

Ключевые слова

II Мировая Война, ордена и награды в Польше и Чехословакии, награжденные солдаты, отношения Польши и Чехословакии

Краткое содержание

В Польше уже до войны был сформирован Чехословацкий легион для борьбы с Германией и сотрудничества с солдатами в эмиграции. В итоге не удалось создать

награды для словаков и чехов. Солдаты из Чехословакии получали польские награды и ордена. Среди лиц, которые первыми получили Крест Храбрых, нашлись 17 солдат из вооруженных сил Чехословакии, находящихся в изгнании, с ген. Львом Прхала и подполковником Людвиком Свободой. Дополнительно, награды получили 16 офицеров и 36 рядовых воздушных сил Чехии. До конца сентября 1944г. из вооруженных сил Польши на Западе 87 Крестов храбрых получили чехи и словаки за храбрость и военные достижения.

В течение II Мировой Войны граждане Чехословакии получили лишь 12 Орденов Возрождения Польши с I по IV класс. Большинство из них явилось военнослужащими. Взамен поляки получали чехословацкие ордена и награды. Их получали поразным поводам, так политическим, как и, строго говоря, военным. Польские солдаты (генералы, офицеры и солдаты младших званий) получали ордена и награды от представителей правительства Чехословакии в эмиграции во время хороших отношений и совместной борьбы с Германией в 1939–1942гг., когда обсуждалась тема Польско-Чехословацкой конфедерации после окончания II Мировой Войны.